

N A Š D A L J N I B L I Ž N J I S V E T

DVOJE GLASOV O POEZIJI CIRILA ZLOBCA

Prve dni aprila je pod naslovom Itinerario d'amore (Itinerarij ljubezni) izšla pri rimski založbi Fondazione Piazzolla reprezentativna dvojezična, antologijsko urejena izdaja Zlobčeve poezije, ki jo je tik pred njenim izidom z objavo spremne besede urednika in štirinajstih pesmi opazno predstavila mednarodna revija 'Poesia' (Založba Crocetti, Milano); le dober mesec pozneje pa je pod naslovom Kvadratura kruhu (Kvadratura kroga) izšel v češčini prav tako antologijski izbor Zlobčeve poezije pri praški založbi Brody. Prevode v italijanščino, razen enega cikla desetih sonetov (prevajalec Grytzko Mascioni), je opravil pesnik sam, v češčino pa sta njegove pesmi prevedla František Benhart in Václav Daněk. Najbrž utegneta biti tudi za slovenskega bralca zanimivi obe spremni besedi, še zlasti ker omogočata primerjavo v oceni dveh različnih avtorjev, Italijana Giacinta Spagnolettija in Slovenca Iva Svetine.

Giacinto Spagnoletti

ITINERARIJ LJUBEZNI CIRILA ZLOBCA

Prvo srečanje s Cirilom Zlobcem, toliko bolj naravno zaradi njegovega odličnega poznavanja našega jezika – pesnik se je namreč zelo hitro izkazal kot eden najboljših prevajalcev iz italijanščine v slovenščino – sega v daljno leto 1965. Obiskal me je v uredništvu neke rimske založbe s predlogom, da bi v našem jeziku objavili antologijo poezije različnih narodov Jugoslavije. Knjiga, vključena v zbirko 'Fenice' pri založbi Ugo Guanda, čeprav je v domovini zbudila, kot je usoda vseh antologij, dolgotrajne polemike, je bila prva, ki nas je na visoko kritiški ravni seznanila z glasovi toliko pesnikov z druge strani Jadrana, o katerih smo dotlej tako zelo malo vedeli. Bila je in ostaja izjemen dokument zdaj izgubljene harmonije različnih jugoslovanskih republik na enem najbolj živih področjih kulture. Vsa zasluga za to gre uredniku, prav tako pesniku, ki je uspel pritegniti k sodelovanju najbolj veljavna imena.

Drugo tako skupno dejanje je bilo, ko sva se dogovorila, da v slovenščini predstaviva antologijo sodobne italijanske poezije (Sodobna italijanska lirika), ki je

izšla 1968 v Ljubljani pri Državni založbi Slovenije in je kmalu pošla. Izbor in uvodna beseda sta bila moje delo, prevodi pa Zlobčevi. Redkokdaj se posreči uresničiti kak dogovor v duhu tolikšnega prijateljstva, kajti obadva, antologist in prevajalec, sva bila povsem na tekočem o temeljnih vrednotah naše poezije dvajsetega stoletja. Kadar razmišljam o tistih časih tesnega sodelovanja, pomislim z grenkobo v srcu, da česa podobnega med obema republikama ne prej ne pozneje ni bilo, vsaj ne na področju poezije.

Če Zlobca ne morem brati v izvirniku, lahko vseeno uživam v muzikalnosti njegovih verzov, ki jih on prebira z velikim mojstrstvom, z neko posebno umetniško dikcijo, tako značilno med slovanskimi narodi. Veliko bolj popoln in kompleksen je ostal najin odnos na človeški ravni. Večkrat sem bil gost Zlobca in slovenske vlade; posebno pa sem bil srečen, ko sem lahko dopotoval h kmečkim koreninam prijatelja pesnika, v kraje njegovega rojstva (v Ponikve in okolico), kamor se tudi on pogosto vrača. To je ozemlje slovenskega Krasa, ali natančneje, tisti del Krasa, ki je prav tako domač bralcem Slataperja in Stuparicha, če ostanem samo pri najpomembnejših, ki so povzdignili ljubezen do teh krajev na raven spomina vredne pesniške zgoščenosti. To je literatura ob meji, ki se danes ponaša z izjemnimi glasniki, med katerimi je tudi eden najboljših Zlobčevih prevajalcev, Arnaldo Bressan, avtor knjige z naslovom *Pustolovščine besede – slovenski in tržaški eseji* (Milano, 1985).

Prva stvar, ki jo je treba upoštevati pri branju Zlobca, je, po mojem mnenju, človeška in umetniška skladnost, ki ni bila nikoli porušena vse od časov prve mladosti (spomnimo naj, da je bil Zlobec med zadnjo svetovno vojno, zaradi domnevne antifašistične dejavnosti, deportiran v neko mesto v Abruzzih). Vse od partizanskih časov do danes ni v Zlobcu nikoli ugasnilo zaupanje v vrednote svobode in v njem se je zmerom bolj živo oglašala težnja po kulturni neodvisnosti njegove male domovine v zboru evropskih narodov. Tu je potrebno kratko pojasnilo. Za svobodo, ki se je prekrivala s svobodo njegove dežele proti sleherni tiraniji, se je Zlobec bojeval že od zgodnje mladosti kot glasnik teženj kmečkega človeka, ki so se pozneje razrešile v parlamentarni demokratični akciji. Zlobec je o tej človeški izkušnji napisal pomembne strani tudi v prozi. In v tem je čutiti ponos njegove »tvegane človeške pustolovščine«, neločljivo povezane s toplino nekakšne kozmične zemeljske radosti. Ena in druga, človeška (in politična) avantura in avantura človeka našega planeta se opirata na en in isti zanos in prežarja ju isti, goreč ljubezenski pogled. Gre za tisto panično ljubezen, o kateri so peli pesniki vseh časov in je dosegla svojo najvišjo veličino v Goetheju in ponovno priplavala na površje v esteticizmu D'Annunzijeve dobe, kot odmev izgubljenega helenizma. Pesnik ni mogel mimo Eluarda in francoskega nadrealizma. Dovolj bo, če med avtorji, ki so se v tem smislu še posebno izkazali in pri tem zarisali zemljevid našega zemeljskega bivanja, živeti omamno in radostno, omenimo vsaj Ungarettija v zbirki *Občutje časa* in Quasimoda v zbirki *In je takoj večer*, dva pesnika torej, ki ju Zlobec zelo ceni in ju je pogosto prevajal. Dobršen del te knjige, v kateri je avtor začutil nepremagljivo potrebo, da se predstavi od začetkov – je namenjen ljubezenski poeziji. V nekaterih pesmih panično doživetje razume ljubezen kot en sam vitalni val. Zaljubljeni par označuje torej najtesnejšo »bližino« zemeljskega bitja v svojem naravnem habitusu. Preberimo si tretjo pesem *Triptiha ljubezni*:

Najprej dva svetova sta bila.
Svet toštran, z mano v vsem,
kar se je zdelo še od zmerom tu,
in svet za premakljivimi obzorji

z vsem, kar je bilo od zmerom tam.
Potem so se obzorja razmaknila,
znižala, zravnila, potopila;
kot megla iz dveh dolin,
ko sonce jo razvname,
da za njim se dvigne in čez rob pretoči,
sta drug v drugega se zlila,
svet na tej in svet na oni strani,
da v trenutku nisem bil več tu
in ne že tam. Ne tu ne tam.

Potem – od tu? od tam? –
iz mojega, iz svojega sveta?
si ti prišla.
In spet so vstala, zrasla spet obzorja,
kot veriga mehkih, pomladanskih gričev,
in sva spet, kot nekđaj, dva svetova,
svet na tej in svet na oni strani.

Boš ti zmogla k meni? Bom jaz zmogel k tebi?

V tej izpovedi bi lahko celo odkrili temeljno bistvo Zlobčeve poezije: pričakovanje združitve, ki se na koncu spremeni v vprašanje identitete. Če pesnik odkriva v ženski eksistenci vse tiste elemente, ki izvirajo iz narave in kozmosa, je zanj enako resnično, da drugo bitje, moški, predstavlja »svet«, ki se mora spojiti s sebi enakim: Tako postane bližina nova možnost bivanja. Resničen človeški uspeh je torej v doseženi združitvi in bratstvu. Neka druga pesem, ena najbolj intenzivnih v zbirki (Dokončno sužnja), dodaja, da polnost dosežene združitve postane tudi samota: »sužnja lastnega iskanja / smisla v tem, kar sva«.

Toda gre za samoto, napolnjeno z neizmernostjo. Da pa bi se dopolnil »strašni čudež«, mora ljubezen nežno, vztrajno slediti svojim daljnim izvirom in tako dokazati, da univerzum, če si tega zares želimo, privede, čeprav skozi nemirno človeško iskanje, do popolne posesti drugega, ki je plodnost in materinstvo. Mit dekadence doseže pri Zlobcu svoje zmagoslavje, vendar ne v nasladni potešenosti, temveč v naravnem miru, v spokojnem pristanku čutnosti v naravi.

V tej želji po izničenju so še posebej opazno poudarjeni občutki žeje in ožganosti, ali pa izgubljenosti, slepote. Kot beremo v sklepnih verzih v *Jetniku telesa*: »omamno izgubljen /v tej slepi igri najinih teles«.

Narava in ljubezen se skleneta v krog, kot vidimo, v tem stanju popolnega miru okrog tišine, ki je v nas, valujočih sencah v nenehnem gibanju časa. Samo pri človeku, ki se ni odtrgal od svojih korenin, zadobi sanjano sidrišče, z vrnitvijo k zemlji, podoba nekakšne božje previdnosti. Njegova tesnoba se umiri s tem, ko se nenehno sklanja nad dvomom; ko se predaja nemiru v sebi, si odrešujoče krepí spomin nase, na pravo izgubljeno identiteto. Samo s takšno vrnitvijo bo namreč sam o sebi odkril nove stvari, lahko jih bo povezal v en sam sveženj gotovosti in o njih zbrano in zaupljivo premišljeval.

In to je tretja tema, ki nam jo ponuja Zlobčeva poezija, lahko rečemo, da je to odločilna tema njegove lirike. V hiši očetovi, ki jo zdaj vidi z drugačnimi očmi, se dogodi ista združitev, kot jo terja ljubezen dveh teles, ki sta bili dotlej ločeni. In to je tudi, kot pravi pesnik, smisel naše besede, ki ostaja skrita in jo nenehno dušijo

lažno prizadevanje po komunikativnosti in vabila h kolektivni zmedi, ki prihajajo od vsepovsod. K tej točki se avtor vrača z vso natančnostjo in v tej zbirki povzema izkušnje vsega svojega življenja. Beseda pomeni zanj tisto resnico, ki jo je zaman iskal v stvareh, v stvareh, ki so skupaj ponujale različne, bleščeče besede, ne pa tudi avtentičnih. Nasprotno, resnične besede – tiste, ki jih iščemo, ko se vračamo k izvirom – pomenijo to, »kar je že bilo, / kar je«. Med drugimi je bila ena sama, ki jo moramo čuvati, edina, ki smo ves čas čakali nanjo, in je zdaj tudi edino pomembna.

Kot sem že ob neki drugi priložnosti omenil, je Zlobec globoko občutil Ungarettijeve sanje o poeziji, ki naj bi bila poglavitno raziskovanje besede, edine pesnikove identitete. Dokler jo ima, je človek. Tako zadobi beseda v literarnem prostoru svoje opravičilo, ki presega okvir dialoga, kot ga razumemo na splošni ravni, in se zariše v razsežnosti mitičnega. V zasledovanju tega cilja pripisuje Zlobec besedi sicer spremenljive vrednosti, vendar zmeraj v sozvočju z izvorno kretnjo označevanja ljubezni.

Če zdaj strnemo vse tri motive, ki smo jih doslej omenili – kmečki boj, kozmično hrepenenje in obvladovanje besede – zadobi resnica, ki jo je pesnik zasledoval, nekakšen prizvok celovitosti, ki resnično preseneča v času, kot je naš sedanj, razpet med varljivo zaskrbljenostjo in lažmi, ki nam jih prodajajo kot splošno veljavne vrednote. Treba je obrniti na glavo rek iz nekega Manganellijevega naslova: »Literatura kot laž«, da bi se pobotali v poeziji – resnici. Ne samo da beseda zožuje pri Zlobcu praznino na katero jo je obsodil splošni govor, ampak on ji daje neskončno nalogo, da razsvetli naš notranji svet in poskuša pregnati mrak, ki ga duši. Beseda, ki se ravna po tišini našega srca: »Vso te imam, beseda, / pa ne morem krikniti.« In tako smo povabljeni k čudežu: beseda, ki prebiva »med vsem in ničem«, postane naposled totalna metafora ljubezni: pozna smer, od koder se odpravlja na pot, in ve, kam bo prispela ob polnem predajanju sebe drugemu.

V poeziji Zahoda, in ne le italijanski, ki je z iskrenim žarom – da bi se ji na koncu posmehovala – iskala goloto, bistvo, smo komaj kdaj opazili, da bi kdo s tolikšno svežino in plemenitostjo izrazil to potrebo po vrnitvi k prvinskemu govoru človeka, k njegovemu pristnemu ponovnemu rojstvu znotraj svoje besede. Je to tisti motiv, orfičen in kmečki hkrati, ki si ga Zlobec že od zgodnje mladosti prizadeva spet pridobiti svoji človeški zavesti? Se pod oboževanjem zemlje kot nadčloveške resničnosti skriva njegovo odkrivanje neskončnosti, večnosti, k čemur naj bi sledila beseda? Postavljamo vprašanja, na katera smo morda že odgovorili. Ustreznejši odgovor bodo bralci našli, kajpak, v tej zbirki, ki že s samim naslovom odkriva bistveni avtorjev projekt. Tudi datuma sta pomenljiva: 1950 – 1997. Eno celo življenje, posvečeno iskanju vse prej kot minljivih vrednot, ki navdihujejo pesniški opus Cirila Zlobca s tisto nujno, ki je tako značilna za področje mediteranske poezije.